

MOLLØESMAUET 1C, BERGEN, 2021:

Arkeologisk overvåking av gravearbeid.

Dunlop, A.R.

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Molløesmauet 1c, Bergen, 2021: Arkeologisk overvåking av gravearbeid.	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 26/2022	Publiseringsdato 28.02.2022
	Prosjektnummer 1021968	Oppdragstidspunkt 22.4.2021, 20.5.2021
	Forsidebilde Første halvdel av området gravd til bunns. Dunlop, NIKU, 2021.	
Forfatter(e) Dunlop, A.R.	Sider 11	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Dunlop, A. R.
Prosjektmedarbeider(e)
Kvalitetssikrer Halldis Hobæk

Oppdragsgiver(e) Molløesmauet 1c AS
--

<p>Sammendrag</p> <p>I to dager i april og mai 2021 overvåket en arkeolog fra NIKU distriktskontor Bergen gravearbeid innenfor deler av bygningen Molløesmauet 1c. Det var fjell oppe i dagen i den halvdel av bygget som ligger/vender mot nordøst. I den halvdel av bygget som ligger/vender mot sørvest var det moderne fyllmasser over en form for hagejord over geologiske lag. Ingen levninger fredet etter kulturminneloven ble avdekket.</p>
--

<p>Emneord</p> <p>Middelalderbyen Bergen, periferi, etterreformatorisk, Weser, Werra</p>
--

Avdelingsleder

Johansen, L.-M. B.

Forord

Molløesmauet 1c AS takkes for oppdraget, og Bøe Service As takkes for praktisk bistand i forbindelse med feltarbeidet.

NIKU prosjektnummer	1021968 (2020)
Berørt område	Molløesmauet 1c
Gnr./bnr.	166/1799
Oppdragets art	Arkeologisk overvåking av gravearbeid
Vedtaksdato; saksnummer	17.11.2020; 20/10911-10
Forvaltningsmyndighet	Riksantikvaren Distriktskontor Vest
Oppdraget utført av	NIKU distriktskontor Bergen
Oppdraget utført dato	April og mai 2021
Overflate, dagens	ca. 12,00 moh
Filmnummer; antall foto	Bf30059; 5
Tilstedeværelse av automatisk fredete kulturminner	Nei
Kulturhistorisk tolkning	Moderne fyllmasser, etterreformatoriske avfalls slag, naturavsetninger, fjell
BRM-nr.	-
Aksesjonsnummer	-

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	7
2	Tiltakets omfang	7
3	Faglige forhold	8
3.1	Konfliktpotensiale & problemstillinger	8
4	Metode	9
5	Resultater fra det arkeologiske feltarbeidet	9
6	Datering & funn	9
6.1	Arkeologisk dateringsmateriale	9
7	Bevaringstilstand	9
8	Konklusjoner	9
9	Summary	10
10	Henvisninger	10
11	Dokumentasjon (NIKU)	10

Molløesmauet 1c, Bergen, 2021: Arkeologisk overvåking av gravearbeid

1 Innledning

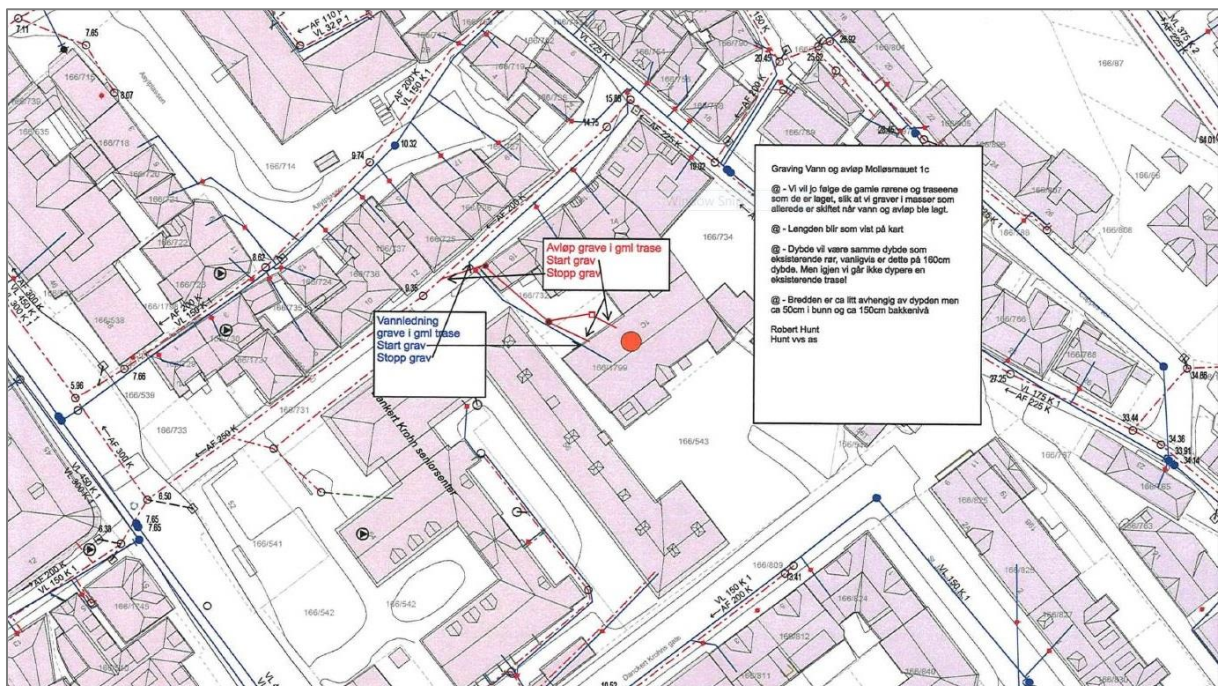
Det vises til Riksantikvarens vedtak datert 17.11.2020 (saksnummer 20/10911-10). En til En Arkitekter AS på vegne av Molløesmauet 1c AS fikk tillatelse fra Riksantikvaren til inngrep i fredet kulturminne, *Middelalderbyen Bergen* (kulturminne-ID 89049), i forbindelse med graving for bruksendring og ombygging av Molløesmauet 1c, gnr. 166/1799, Bergen. På grunnlag av søknad og brev med tilleggsinformasjon fra Riksantikvaren 16.10.2020 ga NIKU på anmodning fra Riksantikvaren en faglig tilrådning i forbindelse med de planlagte arbeidene (NIKU journalnummer 118/20/554.1/HHo). 9.11.2020 anmodet Riksantikvaren NIKU om å utarbeide prosjektplan og budsjett for tiltaket i samsvar med tilrådingen, og disse ble oversendt 16.11.2020.

Det arkeologiske feltarbeidet inne i selve bygget ble foretatt av A. R. Dunlop hos NIKU distriktskontor Bergen i april og mai 2021.

2 Tiltakets omfang

Molløesmauet 1c ligger i øvre del av Molløesmauet, som går mellom Skivebakken i nordøst og Kong Oscars gate i sørvest (se Figur 1). Følgende gravearbeider ble planlagt utført:

- graving til ca. 0,7 m dybde i hele bygningsarealet for å legge nytt gulv;
- graving til dybde ca. 2 m og et omfang på ca. 1,83 x 2,65 m for etablering av grube for heis (oppgitte mål for sjakt er lagt til mål for omfang heisgrube) – størstedelen av dette arealet ville ligge innenfor eksisterende trappeløp til kjeller;
- utvidelse av eksisterende kjeller mot grunnmuren i byggets sørvestre ende, med graving til enten fjell eller faste masser;
- graving for utskifting av VA-anlegg med graving fra bygningen til påkoblingspunkt i Molløesmauet; ca. 1,5 m bredde i topp og 0,5 m bredde i bunn, med dybde opptil ca. 1,6 m og lengde ca. 23 m.

Figur 1. Planlagte tiltak: oversiktskart fra tiltakshaver.

3 Faglige forhold

Eiendommen Molløesmauet 1c ligger innenfor det automatisk fredete kulturminnet *Middelalderbyen Bergen* (kulturminne-ID 89049), i nedre del av fjellsiden ovenfor Kong Oscars gate, som i store trekk er sammenfallende med en av hoved-ferdselsårene gjennom Vågsbunnen i middelalderen. Ved Stadsporten om lag 270 meter sørøst for Danckert Krohns stiftelse møttes Kong Oscars gate og den viktigste landeveien inn til Bergen i eldre tid.

Området antas å ha ligget utenfor den egentlige bybebyggelsen i middelalderen, men ganske sentralt i forhold til ferdsel, og med flere kirkelige institusjoner i nærheten: Ved Domkirken (i middelalderen kalt Olavskirken i Vågsbunnen) lå fransiskanerklosteret; drøyt 300 meter sør for Molløesmauet lå Nonneseter kloster; og ca. 110 meter lenger sørvest, på nedsiden av Kong Oscars gate, lå St. Jørgens hospital. Om lag 65 meter nordvest for Molløesmauet 1c, i området ved dagens Asylplassen, lå Katarinakirken med hospital, som skal ha blitt flyttet hit fra Dreggen i 1266 (Helle 1982: 291, 577, 617). Selve kirken skal ha ligget ved dagens Kong Oscars gate 44, men denne plasseringen er noe usikker og resten av hospitalet (som trolig bør oppfattes som et gårdsanlegg) er ikke kjent.

I Heggebakken ble det ved undersøkelser i 1971 og 1982 dokumentert murrester langs nordsiden av gateløpet, sannsynligvis tilhørende fransiskanerklosteret/Bispegården, og spor etter elveløp/bekkefar som trolig har gått nedover fjellsiden flere steder i området (Reimers & Lavik 1971; Koch 1982). Ved graving for utbedring av VA-ledning i Heggebakken ved Asylplassen i 2016 ble det bare observert moderne masser (Hobæk & Dunlop 2016:13). Arkeologisk overvåking ved gravearbeider i Skivebakken 2 i 2019 avdekket moderne masser over avsetninger fra bekk/elv og naturlig undergrunn, til dels relativt grunt (Dunlop 2019).

Ved grunnundersøkelser i Kong Oscars gate i 2012 ble det i borepunkt ved Asylsmauet rundt 70 meter vest-sørvest for Molløesmauet 1c påvist et bevart kulturlag fra middelalder på 1,3 meters dybde ned fra dagens terreng. Laget inneholdt bosetningsavfall og ble datert til AD 1060-1220 (Bergersen & Lorvik 2013:37-38). Ved graving for reparasjon av VA-ledning i Molløesmauet i 2016 ble det funnet tre kompakte, organiske lag i bunn av profil av grøften inn mot innkjørsel til Danckert Krohns stiftelse, dvs. om lag 60 meter sørvest for Molløesmauet 1c. Overgang til det øverste av disse lagene lå 1,2 meter ned fra brosteinsdekket, og nedbrutt plantemateriale fra det midterste av dem ble datert til 1230±30 BP med kalibrert datering AD 760-882 (62,7 % sannsynlighet). I søndre del av grøften var massene omrotet (Hobæk & Dunlop 2016:12-13). Ved overvåking av innvendige gravearbeider i Danckert Krohns stiftelse juni 2020 ble det observert etterreformatoriske kulturlag, samt et tynt lag med uavklart alder (Boge in prep.).

Undersøkelsene ved Asylsmauet og ved Danckert Krohns stiftelse ligger lavere i terrenget enn Molløesmauet 1c, mens undersøkelsene i Skivebakken og øvre del av Heggebakken ligger høyere. Potensialet for forekomst av fredete kulturlag, deres karakter og evt. tykkelse på overdekning i dette området var derfor usikkert før undersøkelsene.

3.1 Konfliktpotensiale & problemstillinger

Ut fra gjennomgang av tilgjengelig kunnskap og tidligere utførte arkeologiske undersøkelser i området (gjennomgått over) vurderte NIKU at konfliktpotensialet ved graving til 0,5-0,7 meters dybde, dvs. graving for drenering av gårds plass, fundamentering av svalgang og legging av nytt gulv, ville være lavt. Graving for heisgrube, utvidelse av kjeller og utskifting av VA-anlegg ville ha høyere potensiale for konflikt, særlig ut fra resultater ved arbeid på VA-ledningen lenger ned i Molløesmauet i 2016.

Potensialet for forekomst av fredete kulturlag i området var som nevnt over usikkert, men ut fra lokaliseringen i middelalderbyen og nærheten til Katarinahospitalet ville eventuelle bevarte kulturlag/strukturer kunne bidra til å belyse satsningsområder som pre- og tidlig-urban bruk av området, hagebruk i middelalderbyene, hospitalenes rolle m.fl. (Johannessen & Eriksson 2015:177-180). Hovedproblemstilling for den arkeologiske oppfølgingen var å avklare om bevarte eldre

kulturlag var til stede i området, og dernest å avklare karakter, datering og dermed fredningsstatus for eventuelle levninger.

4 Metode

Maskingravingen ble utført av firmaet Bøe Service As, med arkeolog fra NIKU distriktskontor Bergen ansvarlig for det arkeologiske opprensknings- og registreringsarbeidet (foto, samt enkel innmåling).

Det ble ikke tildelt kontekstnumre, og verken gjenstander eller prøver ble samlet inn.

5 Resultater fra det arkeologiske feltarbeidet

Fjell var til stede over hele den nordøstre halvdel av byggets område, rett under bærelaget under betonggulvet. Det så ut til at fjelloverflaten hadde blitt jevnet ut til en viss grad.

For å gi en lagsekvens ble det til slutt registrert en nokså skjematisk profil omtrentlig midt i det utgravde området i den sørvestre halvdel av bygget. Overflaten til byggets betonggulv lå ca. 12,30 meter over havet.

Fra 0 til 0,5 meters dybde var det betonggulv og bærelag (steiner og rubbel).

Fra 0,5 til 1,8 meters dybde var det en form for «hagejord» eller et sakte akkumulert avfallslag, forholdsvis homogent i sammensetningen. Helt mot sørvest var det også innslag av større steiner og mursteiner av tegl (både gule og røde) mot bunnen av denne avsetningen.

Fra 1,8 meters dybde ble det observert en sekvens med først gulaktig finsand, så brunaktig sand/grus, og til slutt morene over fjell.

6 Datering & funn

Ingen arkeologiske gjenstander eller dateringsprøver ble samlet inn.

6.1 Arkeologisk dateringsmateriale

Ut fra gjenstandsmaterialet i «hagejorden», virket det til at denne avsetning kunne deles i to. Den øvre delen inneholdt materiale – deriblant flint-fajanse, glass og metall – fra senere enn ca. 1750. Den nedre delen inneholdt materiale fra tidligst etter ca. 1570, indikert av tilstedeværelsen av keramikktyper som Werra og Weser, samt enkelte kritt-piper.

I begge deler var det store forekomster av knuste takpanner.

7 Bevaringstilstand

Det ble ikke registrert avsetninger med nevneverdig organisk innhold. Følgelig er videre diskusjon av dette aspektet ikke relevant.

8 Konklusjoner

Undersøkelsen har ikke konstatert tilstedeværelsen av levninger fredet etter kulturminneloven, men har bidratt med supplerende opplysninger om naturtopografien og aktiviteter i graveområdet. Man må anta at bosetning i området ble etablert tidligst fra ca. 1570, og at området lå åpent gjennom mesteparten av tiden deretter.

Grøften fra bygget og ut til Molløesmauet ble aldri overvåket. Verken NIKU eller Riksantikvaren ble varslet om eventuell gjennomføring av denne delen av tiltaket, tross forsøk på å få kontakt med tiltakshaver.

9 Summary

In April and May 2021, an archaeologist from the Bergen office of the Norwegian Institute for Cultural Heritage Research (NIKU) carried out a watching brief in connection with excavation work within the property Molløesmauet 1c, Bergen. Archaeological remains under statutory protection were not encountered.

10 Henvisninger

Bergersen, O. & K. Lorvik 2013. Grunnboringer i Kong Oscars gate og sidegater, Bergen kommune, Hordaland fylke. Arkeologiske og jordkjemiske undersøkelser samt miljøovervåking ved kartlegging av kulturlag, bevaringstilstand og -forhold. – NIKU Rapport 44/2013/Bioforsk vol. 8 nr. 48 2013.

Dunlop, A.R. 2019. Skivebakken 2, Bergen, 2019: Arkeologisk overvåking. – NIKU Oppdragsrapport 93/2019.

Helle, K. 1982. Bergen bys historie. Bind I. Kongssete og kjøpstad. Fra opphavet til 1536. Universitetsforlaget, Bergen/Oslo/Tromsø.

Hobæk, H. & A.R. Dunlop 2016. Kong Oscars gate. Arkeologisk overvåking av forarbeid VA-ledninger. – NIKU Oppdragsrapport 92/2016.

Boge, M.K. in prep. Danckert Krohns stiftelse. Arkeologisk overvåking av prøvegraving, Kong Oscars gate 54. – NIKU Oppdragsrapport 109/2020.

Johannessen, L. & Eriksson, J.-E.G. 2015. *Faglig program for middelalderarkeologi. Byer, sakrale steder, befestninger og borger*. Riksantikvaren.

Koch, H.D. 1982. Indberetningen om BRM 106 Heggebakken. Arkivrapport, Riksantikvarens utgravningskontor for Bergen.

Reimers, E. & Lavik, P.J. 1971. Innberetning – grøfteregistrering Heggebakken. Top.ark., Bryggens Museum.

11 Dokumentasjon (NIKU)

- 5 digitalbilder (filmnummer Bf30059, både jpg- og raw-format), lastet inn i MUSIT sin Fotobase for Bergen)

Fotoliste

Filnavn	Motiv	Opptaksdato	Sett mot	Fotograf	Strukturnr/Objektnr
Bf30059_NIKU_0001.JPG	Første delen av graveområdet gravd til bunns	22.04.2021	NØ	Rory Dunlop	-
Bf30059_NIKU_0002.JPG	Første delen av graveområdet gravd til bunns	22.04.2021	NNV	Rory Dunlop	-
Bf30059_NIKU_0003.JPG	Første delen av graveområdet gravd til bunns; jordsnitt sett mot SØ	22.04.2021	SØ	Rory Dunlop	-
Bf30059_NIKU_0004.JPG	Første delen av graveområdet gravd til bunns; jordsnitt sett mot SØ	22.04.2021	SØ	Rory Dunlop	-
Bf30059_NIKU_0005.JPG	Første delen av graveområdet gravd til bunns; jordsnitt sett mot SØ	22.04.2021	SØ	Rory Dunlop	-

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 26/2022

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens
gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00